

DACIA ÎN EPOCA LUI CONSTANTIN CEL MARE ȘI A URMAȘILOR SAI

Cercetările arheologice efectuate în ultimul timp au arătat că la sfârșitul secolului al III-lea, la nord de Dunăre, avem un nucleu puternic romanizat care îl constituie pe de o parte linia Dunării inferioare legată mai ales de provincia Moesia Inferior (din care făcea parte și Dobrogea) și teritoriul fostei provincii romane Dacia, mai ales Oltenia, estul Banatului sud-vestul și vestul Transilvaniei.

În teritoriile rămase în afara provinciei romane Dacia au continuat să trăiască diferite ramuri ale populației autohtone: geto-dacii în Muntenia, Dacii Mari în Crișana și Maramureș, Carpii în Moldova, Costobocii pe Prutul și pe Nistrul Superior (până în anul 170, când teritoriul lor a fost invadat de vandali) ¹.

¹ Pentru cunoașterea caracteristicilor complexelor din Muntenia cf.: D. V. Rosetti în *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București, 1959, p. 31–32; Sebastian Morintz, *Săpăturile de la Chilia*, Materiale, VIII, 1962, p. 513–51 idem, în *Dacia*, VI, Zirra și Gh. Cazimir în CAB, I, 1963, p. 51–56; Maria Comșa, *Săpăturile de la Bucov*, Materiale, VII, 1961, p. 546–549. Gh. Diaconu, *Țirgșor Necropola din secolele III-IV e.n.*, București, 1975, p.; Gh. Bichir și Eugenia Popescu, *Săpăturile arheologice de la Mătăsaru jud. Dimbovița*, Materiale IX, 1970, p. 274–276; Al. Alexandrescu și A. Păunescu, *Așezarea din secolul al III-lea de la Podul Dimboviței* Muzeul Pitești, Studii și comunicări III, 1971, p. 163–174; Suzana Dolinescu-Ferche *Așezări din secolele III și VI e.n., în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca* București, 1974, p. 23–62; Emil Moscalu, *O așezare dacică din secolul al III-lea e.n., la Govora-sat* (com. Buleta, jud. Vilcea), SCIV, 21, 4, 1970, p. 653–665; Pentru complexele din Crișana și Maramureș cf. Ion Horațiu-Crișan, *Continuitatea dacică în cimpia Aradului*; Apulum, VII, 1, 1968, p. 241–251; Egon Dörner, *Urme ale culturii materiale dacice pe teritoriul arădan*, Muzeul județean Arad, 1968, p. 15–30; M. Macrea, *Dacii liberi în epoca romană*, Apulum, VII, 1, 1968, p. 178–187, S. Dumitrașcu și T. Bader, *Așezarea dacilor de la Medieșul Aurit*, Muzeul de Istorie Satu Mare, 1967; Sever Dumitrașcu, *Așezări și descoperiri dacice din Vestul și nord-vestul României I*, Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, 2, Oradea 1968, p. 239–256; Gh. Lazin și I. Nemeti, *Descoperiri dacice din secolele II-IV e.n. în Zona Carei, Crisla*, 1972, p. 199–213; Pentru Costoboci și Carpi cf. N. Gostar *Ramura nordică a dacilor; costobocii*, Buletinul Univ. Babeș-Bolyai, seria științe sociale, 1, Cluj, 1956, p. 185–199; I. I. Russu, *Les Costoboces, Dacia, N.S.*, III, 1959, p. 341–352; Gh. Bichir, *Cultura Carpică*, București, 1973; Viorel Căpitanu, *Contribuții la cunoașterea*

Geto-dacii din Muntenia și dacii Mari din Crișana au păstrat într-o măsură mai mică sau mai mare elemente dacice sau daco-gețice de tradiție Latène. Asupra culturii lor materiale (mai ales asupra celor din Muntenia) s-a exercitat și o puternică influență romană. Mai mult decât atât în secolele II-III, în zonele limitrofe cu provincia Dacia și Moesia, a început chiar un proces de romanizare neoficial. Din această cauză el se va desfășura într-un ritm mai lent și fără presiune, spre deosebire de procesul de romanizare din Dacia romană care a avut un caracter oficial, intensiv, adeseori fiind impus de autoritățile romane³.

Carpicii din est au păstrat mai bine tradițiile culturii dacice anterioare venirii romanilor în comparație cu frații lor din Muntenia și Crișana, dar și asupra lor (ca de altfel asupra tuturor populațiilor din preajma imperiului) s-a exercitat influența culturii și a civilizației romane, ceea ce i-a apropiat de dacii romanizați sau în curs de romanizare din teritoriile învecinate.

Trebuie să subliniem faptul că după retragerea autorităților romane în sudul Dunării, pe de o parte datorită inexistenței *limens*-ului dacic, pe de altă parte datorită presiunii barbarilor, în secolele III-IV se stabilesc pe teritoriul fostei provincii carpii, veniți din est (în sud-estul Transilvaniei și în estul Olteniei)⁴ și daci din vest (Cipău pe Mureș)⁵. De asemenea populația romană sau romanizată din fosta provincie Dacia s-a răspândit și în regiunile învecinate⁶ mai ales în zonele împădurite de pe versantul

populației autohtone în secolele II-III e.n., în Județul Bacău, Muzeul Național, II, București, 1975, p. 293-334. Grigore Foit, Cimitirul de incinerare dacic din sec. II-III de la Suceava, Studii și materiale, Istorie, III, Suceava, 1973, p. 257-264.

În Maramureș, cunoaștem deocamdată puține complexe și din această cauză rămâne să se stabilească pe baza unor cercetări mai ample care este raportul complexelor de aici cu cele din nordul Crișanei pe de o parte și cu kurganele Carpatice de pe cea pe de altă parte cf. Radu Popa și Carol Kacsó, *Cercetări arheologice la Călinești-Maramureș SCIVA, 25, 4, 1974, p. 561-577.*

La toate aceste descoperiri se pot adăuga încă numeroase altele cunoscute pe baza unor cercetări de suprafață sau încă inedite.

² Maria Comșa, *Sur la romanisation des territoires norddanubiennes, Nouvelles études d'histoire, III, București, 1965, p. 23-39.*

³ C. Daicoviciu, *Romanizarea Daciei*, Apulum, VII, 1, 261-271 și bibliografia indicată acolo; Iudita Winkler, *Procesul romanizării în lumina monumentelor epigrafice și sculpturale din așezările rurale ale provinciei Dacia*, SCIVA, 25, 4, 1974, p. 497-513; Nicolae Gudea, *Cîteva aspecte și probleme în legătură cu procesul de romanizare în Dacia*, Apulum, XIII, 1975, p. 95-111.

⁴ Cf. D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și a numizmaticii*, București, 1966, p. 118 și p. 119, fig. 38; Gh. Bichir, *Cultura Carpatică*, p. 168. După părerea unora urme ale culturii materiale carpice se cunosc în necropolele de la Obreja, Soporul de Cîmpie, Locusteni etc. cf. K. Horedt, *Archäologische Deutungen III*, Apulum, XI, 1973, p. 86-91 și Gh. Bichir; *op. cit.*, p. 168-16.

⁵ N. Vlassa, *O pătrundere din vest a dacilor pe teritoriul fostei provincii Dacia în secolul al IV-lea e.n.*, SCIV, 16, 3, 1965, p. 501-516. Asemănarea ceramicii lucrată pe roata de mână de la Cipău cu cea de la Arad-Ceala ne face să credem că această comunitate a pătruns în centrul Transilvaniei chiar din zona Aradului. O situație similară s-a întîlnit și în Oltenia la Stolniceni unde peste așezarea romană situată pe *limens*-ul alutan la sfîrșitul secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea sau așezat daci liberi veniți din Muntenia cf. Gh. Bichi, *Raport preliminar asupra săpăturilor de la Stolniceni, febr. 1974 (inedit).*

⁶ Maria Comșa, *op. cit.*, p. 27.

vestic al Munților Apuseni (Crișana) în nord-vestul și vestul Munteniei, în parte și mai la est ajungându-se astfel la o unificare treptată a elementului etnic autohton.

La periferia acestui puternic fond autohton în secolele II-III se constată anumite zone de contact cu populația migratoare, cu diferite triburi sarmatice în Cîmpia Munteniei și a Moldovei, cu sarmații-iazigi în cîmpia din vestul țării⁷ (fig. 1).

În același timp în zona subcarpatică din Moldova, Muntenia și în sud-estul Transilvaniei apar sporadic diferite semînții de origine germanică (taifali, vandali)⁸ care trăiesc alături de populația autohtonă (carpi, geto-daci și daco-romani) iar la începutul secolului al IV-lea în nordul Moldovei și pe Prutul mijlociu coboară cete răzlețe de populații germanice originare din regiunea Elbei inferioare⁹.

La sfîrșitul secolului al III-lea și începutul secolului următor în nord-vestul țării apar cete izolate de vandali și alte semînții germanice care vin în contact cu populația dacică și daco-romană din zona respectivă¹⁰.

Apariția goților în zona nord pontică și crearea de către aceștia a unei mari coaliții politice, în care intrau și alte populații (mai ales sarmați) nu a rămas fără repercursiuni și asupra teritoriului carpato-dunărean.

Slăbirea puterii politice a carpilor în urma războaielor din anii 295—297, încheiate cu o strălucită victorie a romanilor și desființarea definitivă a puterii lor politice în preajma anului 319¹¹ a favorizat expansiuni-

⁷ Gh. Bichir, *Sarmații la Dunărea de Jos în lumina ultimelor cercetări*, Pontica, 5, Constanța, 1972, p. 137—176; M. Parducz, *Beiträge zur Geschichte der Sarmaten in Ungarn im II- und III Jahrhundert*, Acta archaeologica Hungarica, Budapest, 1956, p. 175—177; Egon Dörner, *Dacii și Sarmații din sec. II—III e.n., în vestul României*, Apulum, XI, 1971, p. 681—692.

Unor semînții germanice coroborite din nord, eventual taifalilor, le aparțin pandantivele în formă de căldărușe, întilnite adeseori și în complexe carpice (cf. Gh. Bichir, *Cultura Carpică*, p. 119) ca și alte piese de origine nordică, specifice culturii Pżzeworsk. Spre sfîrșitul secolului al III-lea în sud-estul Transilvaniei pătrund Carpi asociați cu germanici (taifali?) după cum dovedesc pandantivele în formă de căldărușe descoperite la Cristian-Brașov și Merești (jud. Covasna), cf. Ioan Pop, *Pandantive în formă de căldărușă din sud-estul Transilvaniei*, SCIV, 17, 1, 1966, p. 175—179.

Mai tirziu aceste pandantive în formă de căldărușe se regăsesc și în complexe de tip Sintana de Mureș-Cerneahov (cf. Gh. Diaconu, Tîrgșor. Necropola din secolele III—IV, București, 1965, p. 94—96.

⁹ Ion Ioniță, *Unele probleme privind populația autohtonă din Moldova în secolele II—IV e.n.*, Crisia, Culegere de materiale și studii Oradea, 1972, p. 189—192.

¹⁰ În legătură cu descoperirile de caracter germanic din vestul țării s-au formulat mai multe păreri asupra cărora nu putem să ne oprim mai pe larg. După noi piesele de scut (miner, umbo) pintenii, virfurile de lănci, fibulele de fier etc., de la Boinești, Curtuișeni, Oradea și Arad (cf. Sever Dumitrașcu și T. Bader, *op. cit.*, pl. XVII și XIX; Sever Dumitrașcu, *Descoperiri arheologice din sec. IV—V e.n. în județul Bihor*, în Centenar mureal Orădean, Oradea, 1972, p. 198—201), aparțin unor cete de vandali care uneori conviețuiesc cu autohtonii (de exemplu la Medieșul Aurit). În schimb, mormintul cu cal de la Șimleul Silvaniei aparține altui grup germanic, greu de precizat în stadiul actual al cercetărilor.

¹¹ Maria Comșa, *Elemente „barbare” în zona limes-ului Dunării inferioare în secolele al III-lea și al IV-lea*, Pontica, 5, Constanța, 1972, p. 227; Gh. Bichir, *Dacii liberi din zona extracarpatică a României în secolele II—IV e.n.*, Muzeul Național, I, 1974, p. 27.

nea spre vest a coaliției politice conduse de goți, fapt care pe plan arheologic se reflectă prin răspîndirea spre vest a culturii de tip Sîntana de Mureș-Cerneahov.

Datele arheologice de care dispunem pînă în prezent dovedesc că înaintarea purtătorilor culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov (goți și alani, rolul politic avîndu-l goții) nu a avut un caracter violent. Această situație s-ar putea explica după noi prin relațiile strînse care s-au stabilit între goți și carpi pe la mijlocul și mai ales în a doua jumătate a secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea cînd Carpicii și uniunea politică în fruntea căreia se aflau goții s-au unit în lupta împotriva imperiului. Probabil cu ocazia acestor atacuri care aveau drept bază de pornire și teritoriul stăpînit de carpi s-au infiltrat cete mai mici sau mai mari a purtătorilor culturii Sîntana-Cerneahov. Lor înclinăm a le atribui unele forme de vase din mediul carpic (castroane cu două și trei toarte descoperite la Butnărești, atelierul de olărie, la Bărboasa în necropolă și străchini bitronconice descoperite la Pădureni în necropolă)¹² care prevestesc unele forme caracteristice culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov.

Schimbarea aspectului culturii materiale în Muntenia și Moldova se va petrece însă abea după anul 320, adică după căderea definitivă a puterii politice a carpilor.

În linii mari purtătorii culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov s-au răspîndit mai întîi în teritoriul ocupat de carpi (respectiv în Moldova) apoi în sud-estul Transilvaniei pînă la Olt (teritoriu care constituia partea de răsărit a Daciei romane, ocupată de carpi după anul 250) și în ținutul ocupat de geto-daci (respectiv în Muntenia), limita vestică a expansiunii lor fiind riul Vedea, zona fostului limes transalutan¹³ (fig. 2).

Cultura materială carpică, geto-dacă și rămășițele culturii sarmatice din zona extracarpică a României se integrează treptat în aria culturii Sîntana-Cerneahov. Persistența populației autohtone însă în cadrul acestei culturi a putut fi sesizată pe baza tipului de locuință, a ceramicii (avem în vedere mai ales prezența ceștilor dacice în numeroase așezări și

¹² Gh. Bichir, *Cultura Carpică*, pl. CVIII/1,3; pl. CX/2 și pl. CXI/2 la care mai pot fi adăogate și altele încă inedite.

¹³ În legătură cu aria de răspîndire a culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov în sud-estul Transilvaniei cf. Z. Székely, *Materiale ale culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov din sud-estul Transilvaniei*, Aluta, I, Sfîntu-Gheorghe - Sepsiszentgyörgy 1969, p. 7-114. Aici sînt incluse însă și descoperirile monetare (p. 8-13 și fig. 1) care în bună parte se leagă de populația autohtonă daco-romană. În cadrul acestor complexe pot fi separate unele mai vechi (sec. IV) și altele mai tîrzii (aparținînd sfîrșitului secolului al IV-lea și începutul secolului următor). În sud-estul Transilvaniei elementele de tip Sîntana-Cerneahov mai timpurii (legate de pătrunderea în sud-estul Transilvaniei a unor elemente vizigoto-taifalce) pot fi bine separate de cele mai tîrzii aparținînd ostrogoților și altor populații venite în trena lor (vizigoți din Muntenia, alani) și datorită stratigrafiei orizontale surprinse la Hărman cf. M. Marcu, *Raport asupra săpăturilor de la Hărman, jud. Brașov (1961-1970)*, Materiale, X, p. 245-246.

Pentru limita de vest a culturii Sîntana-Cerneahov în Muntenia cf. Bucur Mitrea și C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 157.

Din păcate economia lucrării de față nu ne permite o corelare a izvoarelor scrise referitoare la venirea goților în Dacia cu ultimele descoperiri arheologice, problemă pe care sperăm să o putem trata cu altă ocazie.

necropole) și pe baza ritului și ritualului funerar ca și pe baza datelor antropologice. De asemenea au putut fi separate și celelalte componente etnice ale culturii (goți, sarmați, taifali, sporadic vandali, etc.)¹⁴.

În inventarul ceramic constatăm că în Moldova centrală și de nord, în ceramica lucrată cu mâna, dar și printre formele lucrate la roată, apar elemente de origine nordică¹⁵ în timp ce în sudul acestei provincii și în Muntenia aceste tipuri lipsesc, în olărit constatându-se o influență mai puternică a imperiului roman.

În timp ce în zona extracarpatică a României elementele locale se contopesc cu cele specifice culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, în Transilvania, pe teritoriul fostei Dacii romane, elementele de tip Sântana-Cerneahov sînt înglobate și asimilate de cultura daco-romană.

O parte a acestui prim grup de purtători ai culturii Sântana de Mureș-Cerneahov din Transilvania pornesc spre vest spre Cîmpia Pannonică, unde primii goți sînt menționați în anul 330¹⁶.

¹⁴ În legătură cu elementele componente ale culturii Sântana de Mureș-Cerneahov cf. Bucur Mitrea și C. Preda, *op. cit.*, p. 152-164; Gh. Diaconu, *Tirgșor*, p. 124-127; Ion Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sântana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România*, AM, IV, București, 1966, p. 189-259. Menționăm însă că la Almăj (harta nr. 52) nu există elemente de tip Sântana-Cerneahov; idem, *Elemente autohtone în cultura Sântana de Mureș din Moldova*, Carpica, IV, 1971, p. 197-206. În legătură cu prezența unor elemente romane în cadrul culturii Sântana de Mureș-Cerneahov cf. Maria Comșa, *Sur la romanisation*, p. 28-32.

Ținînd seama de faptul că în ultimul timp au fost descoperite morminte cu vase arse secundar în mediu dacic D. Berciu, *Săpăturile de la Ocnița* raport preliminar (inedit), atribuirea mormintelor de incinerare cu vase arse secundar exclusiv taifalilor (Gh. Diaconu, *Archaeologischen Angaben über die Taifalen*, Dacia, VII, București, 1963, p. 302-304; idem, *Nordöstliche Elemente in der Tschernjachow-Sântana de Mureș Kultur*, Dacia, N.S., IX, 1965, p. 301; idem *Despre descoperirile arheologice de la Gherăseni*, în *Studii și cercetări de istorie Buzoiană*, Buzeău, 1973, p. 10-11) trebuie reconsiderată, aceste morminte urmînd a fi atribuite etnic fie populației autohtone fie celei germanice ținînd seama și de alte elemente. La sfîrșitul secolului al III-lea și în secolul următor au apărut în mediu autohton (Tirgșor M. 147) sau în mediu Sântana-Cerneahov (Dolheștii Mari în Moldova și Mogoșani M 15) în Muntenia) morminte de incinerare cu arme: piese de scut (umbo, minere), virfuri de lănci etc., atribuite taifalilor (Gh. Diaconu, *Angaben über die Taifalen*, p. 302-304 și 311). La Tirgșor și Dolheștii Mari avem de-a face cu morminte duble conținînd rămășițele unui luptător și ale unei femei) cf. I. Ioniță, *Contribuții*, p. 228). Rămîne de văzut în urma unui studiu antropologic amănunțit dacă mormintul de la Mogoșani este tot dublu sau e un mormînt individual de luptător.

Mormintele de luptători, amintite mai sus, se aseamănă în ceea ce privește inventarul (prezența pieselor de scut, a virfurilor de lănci etc.) cu mormintele vandalice din vestul țării. De asemenea din punct de vedere cronologic ele se datează aproximativ în aceeași vreme. De aceea, noi credem, că aceste morminte aparțin, ca și cele din vestul țării, unor cete de vandali, caboriți din nord, amintiți și de izvoarele scrise (Probus 18,1 în FHDR, II, București, 1970, p. 109). Astfel se poate presupune că la sfîrșitul secolului al III-lea și la începutul celui următor, atît în zona extracarpatică cît și în vestul țării coboară frînturi din diferite triburi vandalice, unii din aceștia integrîndu-se în sinul comunităților locale (Medieșul Aurit, Tirgșor) sau a purtătorilor culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

¹⁵ Ion Ioniță, *Contribuții*, p. 204, fig. 10/1,2; p. 218 fig. 18/1,2; idem, *Un cimitir din secolul al IV-lea e.n., la Negrești-Vaslui*, SCIV, 19, 2, 1968, p. 294-295.

¹⁶ I. Bóna, *Az újhartyányi germán lovassír*, Á.É, 88, 2, Budapest, 1961, p. 206.

În timp ce o parte a vizigoților (și a celorlalte populații aflate în trenea lor) înaintau spre vest pe linia Oltului transilvan și apoi pe cea a Mureșului în jos, frații lor din zona extracarpatică continuau expedițiile de pradă contra imperiului, amestecându-se chiar în conflictul dintre Constantin și Liciniu.

După înfrângerea și moartea lui Liciniu, Constantin rămas singur împărat și-a îndreptat atenția și asupra teritoriilor din nordul Dunării, avînd se pare intenția de a recuceri întreg teritoriul fostei provincii Dacia. În orice caz în jurul anului 324 el reușește să anexeze la imperiu unele teritorii din stînga Dunării inițiind după această dată o bogată activitate edilitară în nordul Dunării¹⁷. Față de „barbarii” de dincolo de Dunăre el duce o politică ofensivă amestecîndu-se în conflictul dintre sarmați și goți aliați cu taifalii. După cum se știe conform păcii încheiate în anul 332 goții devin foederati ai imperiului pînă în timpul domniei lui Valens.

Înfrîngerea goților și aducerea lor în situația de foederati a permis împăratului Constantin cel Mare consolidarea cuceririlor romane din stînga Dunării și extinderea sferei de influență a imperiului asupra întregului teritoriu al fostei provincii, Dacia și a unor zone învecinate (ca de exemplu Muntenia, Moldova de Sud, Crișana și unele părți ale Banatului de vest).

După noi, menținerea culturii romane provinciale din Dacia, răspîndirea creștinismului în formă latină (și nu în formă ariană prin intermediul goților), menținerea legăturilor economice cu imperiul în fosta Dacie romană, nu sînt întîmplătoare.

Ținînd seama de situația că provincia Dacia nu a fost cedată de împăratul Aurelian vreunei populații migratoare ci ea a fost părăsită în urma unei măsuri strategice impusă de situația generală a imperiului¹⁹, credem că în aceste condiții imperiul a păstrat un anumit control asupra fostei provincii²⁰, care în perioadele de ascensiune ale imperiului se intensifica și slăbea în perioadele sale de decadentă.

Astfel s-ar putea explica faptul că purtătorii primei etape a culturii Sintana de Mureș-Cerneahov, în fruntea cărora rolul politic îl dețineau

¹⁷ D. Tudor, *Constantin cel Mare și recucerirea Daciei Traiane*, RIR, XI-XII, 1941-1942, p. 134-147; Idem, *Oltenia Romană*, ed. III-a, București, 1968, Mihail Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, p. 266, 277, 297, 432-451; N. Gostar, *Săpăturile și sondajele de la Șendreni-Barboși*, Materiale, VIII, București, 1962, p. 508-509; Maria Comșa, *Unele date cu privire la Banatul de sud în secolele IV-VII*, În memoriam C. Daicovicu, Cluj, 1974, p. 85-87.

În Banat aceste anexiuni se limitează la malul stîng al Dunării și la Valea Cernei aici cel mai nordic punct fiind castrul de la Mehadia, iar în Oltenia și Muntenia nu ar fi exclus ca limita nordică a acestor anexiuni să o constituie valul „Brazda lui Novac” de nord.

¹⁸ Ludwig Schmidt, *Die Ostgermanen*, München, 1969, p. 226-228.

¹⁹ C. Daicovicu, *Problema continuității în Dacia*, AISC, III (1936-1940) Sibiu, 1941, p. 255; idem, *Einige Probleme de Provinz Dazien Wäprend 3. Jahrhunderts*, Studii clasice, VII, 1965, p. 249-250.

²⁰ Octavian Toropu, *Romanitatea tîrzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică (secolele III-XI)*, Craiova, 1976, p. 115, pune problema unui control al imperiului asupra Olteniei, fapt care nu a permis așezarea barbarilor în acest teritoriu.

vizigoții, au ocupat doar acele teritorii care mai înainte le-au aparținut carpilor sau populației geto-dace. Limita vestică a culturii Sîntana de Mureș Cerneahov, între anii 330–375, se afla în regiunea extracarpatică a României în zona limesului transalutan, iar în Transilvania expansiunea ei spre vest se oprește în prima etapă aproximativ în zona Oltului Superior, la granița estică a fostei provincii Dacia, din preajma anului 271, de unde în decursul secolului al IV-lea se va extinde treptat pînă la linia Mureș-Someșul Mare (fig. 2).

Datorită existenței acestui control, manifestat pe plan politic între fosta provincie romană Dacia și imperiu au continuat legături strînse de ordin economic și spiritual care s-au menținut pînă la invazia hunică din anul 375, iar în anumite regiuni (avem în vedere estul Banatului, Oltenia și sudul Transilvaniei) ele au continuat și în secolul următor pînă la atacul hunilor din anul 447 asupra cetăților romane de la Dunăre. După această dată legăturile teritoriului de la nord de Dunăre cu imperiul sînt vremelnice întrerupte²¹.

Fără îndoială că în timpul domniei lui Constantin cel Mare și a urmașilor săi pînă în preajma evenimentelor din anii 375–376, controlul politic exercitat de imperiu asupra unor teritorii de la nord de Dunăre și în special asupra fostei provincii Dacia a cunoscut o intensificare. Ca urmare directă a acestui fapt constatăm o intensificare a circulației monetare, foarte frecvente fiind monedele de bronz (mai ales în epoca Constantin cel Mare – Valens)²² apariția în sudul și vestul fostei provincii a produselor unor ateliere din imperiu cum sînt fibulele cu capete în formă de ceapă (Zwibelkopffibel) mai ales cele de argint și ornamentate în tehnica niello de la Micia și Potaissa, butonul lucrat în aceeași tehnică de la Feisa, garnitura de centură de la Sic, la care se mai adaugă numeroase produse de ceramică fină, ceramică smălțuită (Bratei), amfore, etc.²³.

Noul cadru politic creat de împăratul Constantin a favorizat și întărirea sau răspîndirea creștinismului în fosta provincie Dacia, documentat prin numeroase obiecte de caracter creștin de factură romană (opaițe, geme, semne creștine pe monumente de piatră etc.)²⁴.

²¹ D. Tudor, *Oltenia Romană*, p. 459–460.

²² K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei sec. IV–XIII*, București, 1958, p. 11–40; D. Protase, *Problema continuității*, p. 158–198; Constantin Preda, *Circulația monedelor romane postareliene în Dacia*, SCIVA, 26, 4, 1975, p. 441–485; Oct. Toropu, *op. cit.*, 95–101.

²³ D. Protase, *Problema continuității*, p. 105, 123, 128, 132; K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei*, p. 22–23; I. Mitrofan, *Descoperiri arheologice la Potaissa (Turda)*, Acta Musei Napocensis, VI, Cluj, 1969, p. 521; Ligia Birzu, *Continuitatea populației băștinașe în Transilvania la sfîrșitul secolului IV și începutul secolului V, pe baza descoperirilor de la Bratei*, Analele Universității București, Istorie, XV, 1966, p. 38–41; Octavian Toropu, *op. cit.*, p. 39–65 și p. 94.

²⁴ D. Protase, *Problema continuității*, p. 144–153; Cloșca Băluță, *O lucernă paleocreștină din Dacia*, Apulum, VI, 1967, p. 618–624; Idem, *O lucernă paleocreștină de la Apulum*, Apulum, IX, 1971, p. 701–704; D. Tudor, *Oltenia Romană*, ed. 3-a, p. 470 și urm.; Oct. Toropu, *op. cit.*, p. 109–110.

Legăturile economice ale imperiului se intensifică după anul 332 și cu purtătorii culturii Sintana de Mureș-Cerneahov unde rolul conducător îl dețineau goții. Mărturiile ale acestor relații sînt numeroasele produse romane, importate (pahare de sticlă, fibule, obiecte pentru toaletă, amfore, ceramică fină, ulcioare smălțuite etc.).

Spre deosebire de articolele romane de import care circulă în toată aria de răspîndire a culturii Sintana de Mureș-Cerneahov remarcăm și existența unei cantități apreciabile de ceramică romană de uz comun într-o serie de complexe din preajma *limes*-ului dunărean (mai ales în împrejurimile fortificațiilor romane din stînga Dunării) și a *limes*-ului transalutan, precum și în unele complexe din interiorul Munteniei și din Moldova, dovedindu-se o conviețuire între unele elemente romane de origine moesică sau dacică și purtătorii culturii Sintana de Mureș-Cerneahov²⁵. Această concluzie bazată pe datele arheologice este confirmată și de studiile antropologice. În necropolele de la Spanțov și Independența în sudul Munteniei, și la Lețcani în Moldova tipul mediteranoid este frecvent întîlnit alături de cel nordic²⁶.

Datorită legăturilor strînse între purtătorii culturii Sintana de Mureș cu romanii din castrule și cetățile de pe Dunăre care asigurau paza *limes*-ului, sau cu romanii admigrați sau aduși ca prizonieri de goți, la care se mai adaugă și contactul cu populația romană sau romanizată din Dacia, procesul de romanizare (început în zona Dunării inferioare în sec. I-III) va continua și în secolul al IV-lea. Acest proces, după cum am arătat și cu alt prilej, se petrece mai ales în rîndul populației de jos.

O situație similară se constată și în părțile din vestul și nord-vestul țării, unde după căderea *limes*-ului dacic au pătruns elemente romane sau romanizate din fostele provincii Dacia, Moesia Superior și chiar din Pannonia, fiind documentate prin prezența într-o serie întreagă de așezări (Cociuba-Mare, Tinca etc.) a ceramicii romane provinciale (de culoare cărămizie, cenușie sau negricioasă), precum și prin fibulele cu capetele în formă de ceapă (neîntîlnite la popoarele migratoare sarmați, vandali, goți), descoperite la Oradea, Mișca și alte localități din județul Bihor.

²⁵ Maria Comșa, *Sur la romanisation*, p. 28, 29 și 30-31. Datorită Cercetărilor mai noi situații similare se cunosc în așezarea de la Radovanu-Ilfov (săpăturile noastre încă inedite) precum și în interiorul Munteniei în necropola de la Olteni (Bucur Mitrea și C. Preda, *op. cit.*, fig. 154-171 p. 302-316) unde de asemenea apar pregnant elemente specifice culturii romane provinciale asupra cărora nu ne putem opri mai pe larg acum. O concluzie între purtătorii culturii Sintana de Mureș și romanii a fost surprinsă și la Pietroasele (Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa* în vol. Al. Odobescu, *Opere IV. Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1976, p. 1055-1072). Relativ multă ceramică romană a fost descoperită și în necropola de tip Sintana de Mureș-Cerneahov de la Jugani-Vrancea. Informații primite de la Bobi Victor de la Muzeul de Istorie din Focșani căruia îi mulțumim și pe această cale.

²⁶ Maria Cristescu,, R. Klüger și M. E. Gramatopol-Roșka, *Contribuții la cunoașterea structurii antropologice a populației din cultura Sintana de Mureș-Cerneahov*, A. M., VI București, 1969, p. 149-166; Dardu Nicolăescu-Plopșor și Wanda Wolski, *O contribuție a antropologiei istorice la problema permanențelor în ritualul funerar*, Apulum, IX, 1972, p. 735-752; S. Antoniu și M. Onofrei, *Studiul antropologic al scheletelor din necropola din secolul al IV-lea e.n., de la Lețcani (jud. Iași)*, A. M., VII, 1975, p. 281-284.

Și aici, ca și în Dacia, se constată o intensificare a circulației monetare romane în epoca lui Constantin cel Mare.²⁷

Deși cercetările referitoare la această perioadă în zona respectivă sînt abea la început se observă totuși că și în perioada post-romană pînă la venirea hunilor (375–376) cultura materială documentată între Mureșul mijlociu și Someș, prezintă aspecte deosebite. Zona Aradului (judecînd în special după materialul de la Arad-Cesla) se leagă de sud-vestul fostei provincii romane Dacia (de Banat) de Moesia și de Pannonia Inferior, pe cînd nord-vestul țării este strîns legat de nordul fostei Dacii romane. Regiunea celor trei Crișuri constituie zona de interferență între cele două aspecte menționate mai sus dar se constată și legături cu zona auriferă a Munților Apuseni.

Așa dar deși numai o mică parte din teritoriul fostei Dacii romane (anume sudul Banatului și sudul Olteniei) a fost anexată efectiv la imperiu, de fapt Constantin cel Mare avea sub controlul său întregul teritoriu al fostei Dacii, iar prin poziția politică pe care și-a creiat-o față de „barbarii” din nordul Dunării (în special față de goți) după pacea din anul 332, el domina din punct de vedere politic întregul teritoriu al Daciei preromane, o astfel de situație ne mai fiind întîlnită de la Traian pînă la el. De aceea credem că afirmația împăratului Iulian care îl socotește pe împăratul Constantin egalul lui Traian prin reluarea ținuturilor pe care acesta (adică Traian) le cucerise mai înainte²⁸, nu este total lipsită de temei, așa cum s-a crezut pînă acum. Acest pasaj desigur nu poate fi interpretat ca o dovadă a unei recuceriri efective a Daciei de către Constantin dar, după noi, el reflectă poziția politică dominantă a lui Constantin cel Mare asupra teritoriilor din stînga Dunării²⁹.

În anul 364 goții reiau incursiunile în imperiu, amestecîndu-se și în conflictul dintre Procopius și Valens. Aceasta din urmă organizează în anii 367–369 cunoscutele campanii în nordul Dunării³⁰. Pierderea luptei din anul 369 (dată după care goții încetează de a mai fi foederati ai imperiului) a însemnat practic începutul declinului puterii lor politice.

Cîțiva ani mai tîrziu înaintarea hunilor spre vest a determinat și refugiarea din fața pericolului care îi amenința a unor cete de ostrogoți, care aduc cu ei noi variante ale culturii Sîntana-Cerneahov și fibulele cu semi-disc. În parte aceștia se vor infiltra în așezările de tip Sîntana-Cerneahov conviețuind alături de frații lor vizigoți, localnici, sarmați, taifali și alte

²⁷ Sever Dumitrașcu, *Descoperiri arheologice din sec. IV-V e.n., în județul Bihor*, Centenar Muzeal Orădean, 1972, p. 198–199; idem, *Fibule romane de tipul cu „capete de ceapă”, descoperite în Crișana*, Crisia, VI, Oradea, 1976, p. 35–60; Egon Dörner, *Dacii și sarmații*, p. 684; Gheorghe Lazin, *Circulația monetară în vestul României (sec. II-IV e.n.)*, Aluta, I, Sf. Gheorghe-Sepsiszentgyörgy, 1970, p. 109–118; idem, *Circulația monetară în nord-vestul României*, Satu Mare. Studii și comunicări, Satu Mare, 1969, p. 111–120; C. Preda, *op. cit.*, p. 456.

²⁸ *Iuliani Caesares*, 24, 15–20, în FHDR, în București, 1970, p. 31.

²⁹ În legătură cu ideea de recucerire a Daciei, reflectată în diferitele izvoare scrise cf. T. Zawadzki, *L'idée de la reconquête de la Dacie*, Dacoromania, 1, Freiburg-München, 1973, p. 65–68.

³⁰ I. Barnea, în, *Din istoria Dobrogei*, II, București, 1968, p. 394–395.

populații care locuiau în aceste așezări. Fibulele cu semidisc prezente în faza finală a unor necropole-birituale de tip Sîntana-Ceneahov³¹, dovedesc clar această situație. Alții însă rămîn izolați. Necropolele acestora se caracterizează prin ritul inhumăției spre deosebire de necropolele mai vechi de tip Sîntana-Cernehov care sînt birituale.

Apropierea pericolului hunic de teritoriul țării noastre a provocat după cum se știe trecerea în toamna anului 376, a unei părți a vizigoților, de pe teritoriul țării noastre în imperiu sub conducerea lui Fritigern și Alaviv, cărora le-a urmat, în anul următor, cete de ostrogoți, sub conducerea lui Alatheus, Safrax și Farnobius, precum și cete de taifali, alani și chiar huni³².

O altă parte (în special acei goți care erau refractari față de imperiu) vor pleca spre vest. Ostrogoții care se refugiau din fața hunilor, vor înainta spre vest pe mai multe căi (fig. 2 și fig. 3). Un prim drum al lor este jalonat de necropola de la Izvoare Neamț în Moldova și necropolele de la Tîrgu Mureș și Sîntana de Mureș în Transilvania³³.

O altă ramură (asociați eventual cu vizigoți din Muntenia și alte populații) au pătruns în interiorul arcului carpatic prin Pasul Buzăului, după cum dovedește prezența fibulelor cu semidisc din așezarea de la Hărman (jud. Brașov)³⁴.

În sfîrșit, un al treilea drum pare să fi fost de-a lungul văilor rîurilor Moldova și Bistrița (indicat de necropolele de la Moara Nica și Bogdănești) prin Pasul Tihuța, în Transilvania continuîndu-și drumul spre vest pe valea Bistriței transilvănene și apoi pe Someș.

Ajunși pe teritoriul fostei provincii Dacia, o parte din ei au venit în contact și au conviețuit cu populația locală, după cum dovedesc complexele în care elemente specifice culturii daco-romane coexistă cu cele caracteristice culturii Sîntana de Mureș-Cernehov.

Astfel în cadrul cimitirului de la Tîrgu Mureș există un mormînt de copil în cutie construită din cărămizi romane, similar mormintelor din necropolele romane tîrzii de la Napoca, Apulum și Porolissum dar orien-

³¹ Gh. Diaconu, *Über die Fibel mit halbkreisförmiger Kopfplatte und rautenförmigen Fuss aus Dazien, Dacia*, XVII, 1973, p. 261, pl. II; Cătălina Bloșiu, *Necropola din secolul al IV-lea e.n., de la Lețcani (jud. Iași)*, AM, VIII, 1975, p. 267, fig. 30/5. După noi acest tip de fibulă își trage originea din fibulele avînd capul terminat în semidisc din epoca romană. Tipul cunoscut la sfîrșitul secolului al IV-lea s-a dezvoltat în atelierele de la Kerçi și din alte orașe din Crimeea de unde s-au răspîndit în zona nord-pontică. De aici cetele de ostrogoți care se refugiau din fața hunilor le-au răspîndit spre vest.

Pentru originea acestui tip de fibulă în atelierele de la Kerçi cf. și J. Werner, *Studien zu Grabfunden des V. Jahrhunderts aus der Slowakei und der karpathen Ukraine*, Slovenská Archeológia, VII, 2, 1959, p. 424. Pentru evoluția fibulelor cu capul semidiscoidal pe teritoriul țării noastre la sfîrșitul secolului al IV-lea și la începutul al V-lea cf. K. Horedt, *Un nou aspect a problemei Continuității*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 73-82.

³² Ion Nestor, în *Istoria României*, București, 1960, p. 697.

³³ K. Horedt, în lucrarea *Un nou aspect al problemei continuității*, p. 79 și 82, fixează o singură etapă de pătrundere a goților în Transilvania, care a avut loc prin Pasul Tulgheș și apoi pe Mureș după anul 376, ca o consecință a invaziei hunilor.

³⁴ Mariana Marcu, *op. cit.*, p. 254, pl. XIX/1.

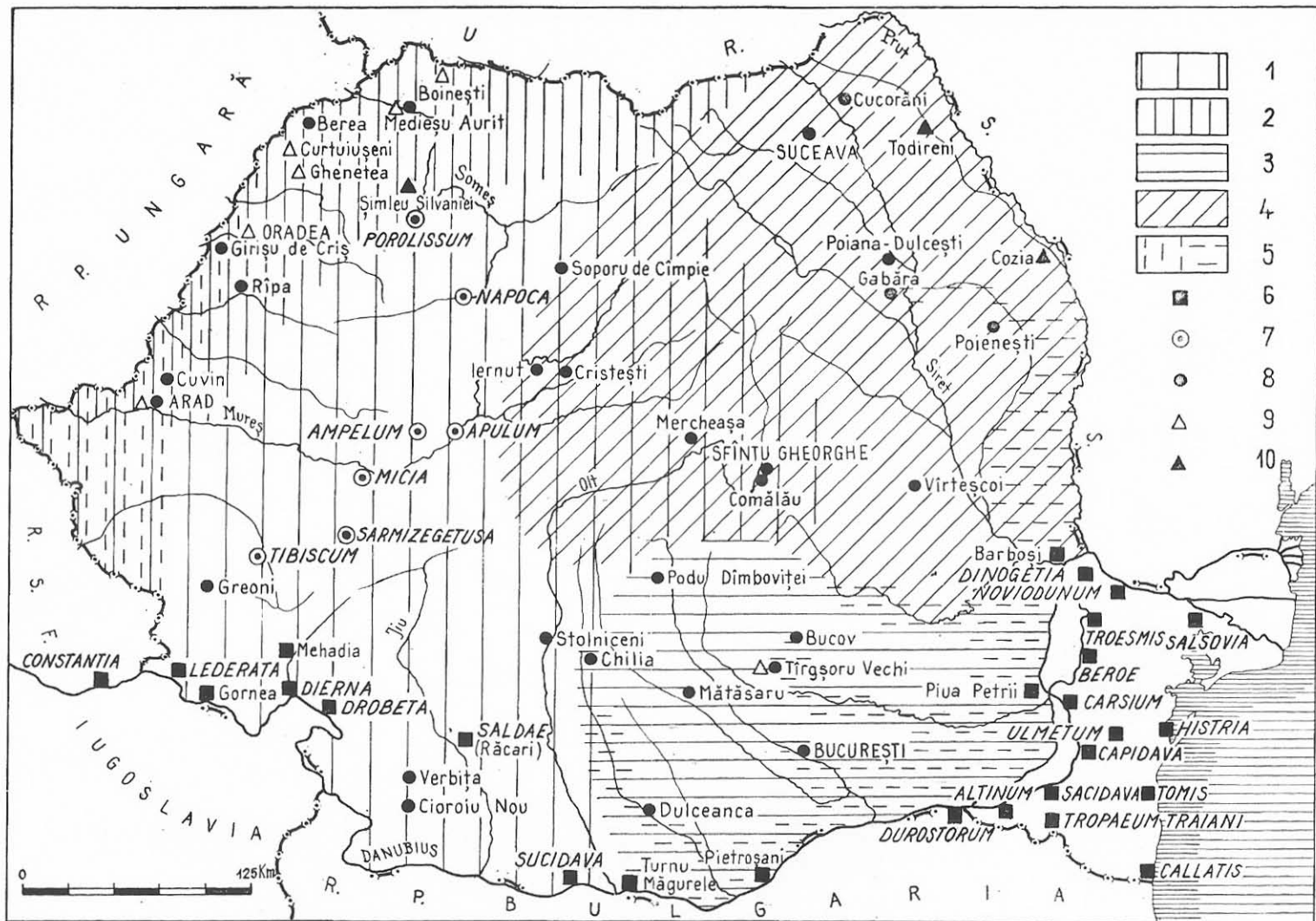

Fig. 1. Dacia postromană între anii 271–320.

1 — daco-romani ; 2 — daci și daco-romani ; 3 — daco-geji și daco-romani ; 4 — Carpi ; 5 — sarmați ; 6 — cetate romană ; 7 — foste orașe romane din Dacia care mai persista și după abandonarea provinciei în secolul al IV-lea ; 8 — așezări, necropole ale populației autohtone ; 9 — complexe, elemente vandalice ; 10 — complexe germanice.

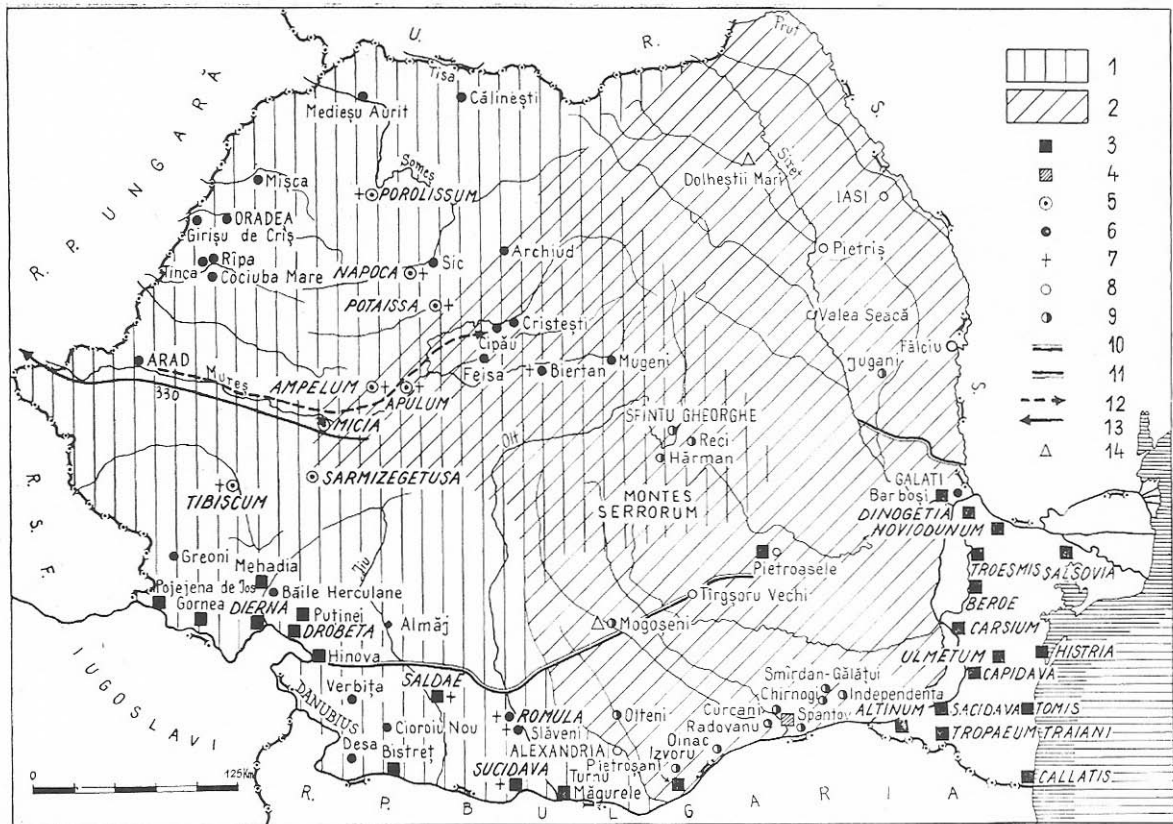

Fig. 2. Dacia postromană între anii 320–375/76.

1 — daco-romani; 2 — aria de răspândire a culturii Sântana de Mureș-Cerneahov; 3 — castru, cetate romană; 4 — locul probabil al cetății romane Constantiana Daphne; 5 — orașe romane din Dacia care mai persistă și în secolul IV-lea după abandonarea provinciei; 6 — așezări; cimitire daco-romane mai importante; 7 — elemente creștine; 8 — așezări necropole mai importante aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov; 9 — așezări necropole mai importante în care purtătorii culturii Sântana de Mureș-Cerneahov coexistă cu elemente romane; 10 — valul „Brazda lui Novac” de nord; 11 — valul considerat „Zidul lui Athanarich”; 12 — direcția de deplasare a dacilor pe teritoriul fostei provincii Dacia; 13 — deplasarea vizigoților (și a altor populații aflate în trenea lor (taifali, sarmați) spre cimpia Pannonică în anul 330–335; 14 — Complexe vandalice în cadrul culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

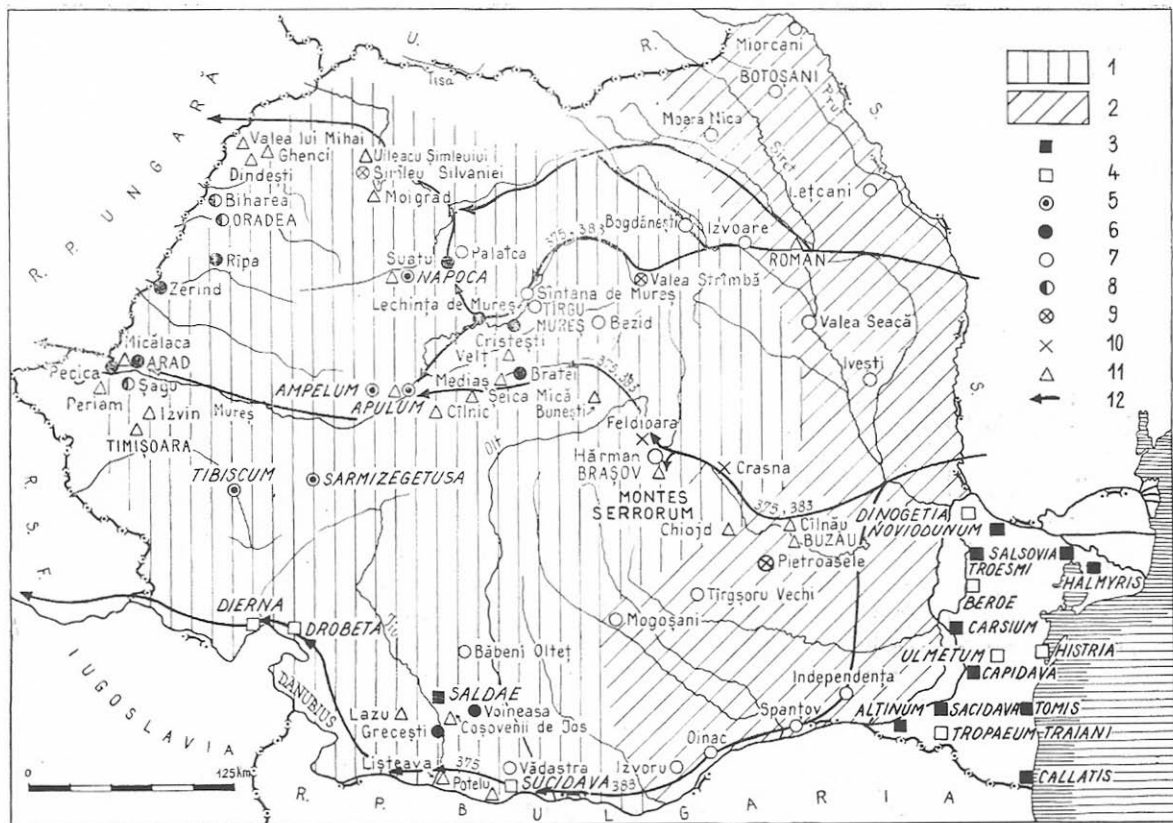

Fig. 3. Dacia postromană între anii 375–450 (cultura autohtonă daco-romană; etapa finală a culturii Sintana de Mureș-Cerneahov și direcțiile de deplasare ale ostrogoților, alanilor și a altor populații, aflate în trenea lor).

1 — populația daco-romană; 2 — aria de răspândire a culturii Sintana de Mureș-Cerneahov între anii 375–400/420; 3 — cetate romană; 4 — cetăți romane în care au fost descoperite elemente (fibule cu capul în formă de semidisc; ceramică) caracteristice culturii Sintana de Mureș-Cerneahov; 5 — orașe romane din Dacia care mai persistă până la începutul secolului al V-lea; 6 — așezări dacice și daco-romane mai importante; 7 — așezări necropole din faza finală a culturii Sintana de Mureș-Cerneahov în care s-au descoperit fibule cu capul în formă de semidisc din anii 375–400/420; 8 — necropole, morminte aparținând unor sarmați aduși de huni; 9 — tezaur de monede și obiecte de podobaie; 10 — tezaur care conține lingouri de aur romane de la sfârșitul secolului al V-lea; 11 — morminte, descoperiri izolate (fibule cu semidisc variantele I, II și III după K. Horedt sau de alt tip, seramakas și podobaie de aur sau de argint) din anii 400/420–440, aparținând unor cete de ostrogoți sau alanii; 12 — direcțiile de deplasare a ostrogoților și al altor populații (alanii, vizigoții) aflate în trenea lor în anii 375–376 și 384–386.

tat N-S³⁵. Mormîntul de incinerare de la Lechința³⁶, atribuit goților, prezintă caracteristici specifice populației daco-romane în ceea ce privește urna (care s-a dezvoltat din tipuri de vase similare din epoca romană) ritul și ritualul funerar, dar are în cadrul inventarului o fibulă cu semidisc care a fost adusă în această regiune de ostrogoți. Mormîntul de inhumație de la Suatu are în inventar vase romane și două fibule cu piciorul întors pe dedesubt³⁷. Coexistența dintre elementele locale și cele specifice culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov constatăm și în așezările de la Hărman (jud. Brașov), avem în vedere în chip special așezarea nr. 2, în care au apărut și fibule cu semidisc³⁸. Elementele specifice culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov (ceramică) au apărut și în necropola de incinerare în gropi arse în formă de albie de la Bratei³⁹.

Din cele arătate mai sus reiese clar amestecul cultural și etnic dintre populația autohtonă daco-romană și purtătorii culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov la sfîrșitul secolului al IV-lea și la începutul celui următor.

Drumul spre vest al ostrogoților nu se sfîrșește însă în centrul Transilvaniei, o ramură a lor pornește spre Cîmpia Tisei pe Someșul-Mic în sus (fiind atestați de fibulele cu semidisc de la Cluj-Napoca și de necropola de la Palatca)⁴⁰ iar alții o iau pe Mureș în Jos (după cum dovedește prezența unei fibule cu semidisc la Apulum — Alba-Iulia⁴¹ și mormintele de tip Sîntana de Mureș și de la Ciumbrud, jud. Alba.)⁴²

Cetele de ostrogoți care au pornit pe Someș în jos au provocat, după noi, și ascunderea primului tezaur de la Șimleul Silvaniei⁴³. Acest tezaur format din bijuterii și 24 de medalioane de aur, atribuit goților, de fapt nu are nimic gotic. Pandantivele renumitului colier, redînd tipuri de unelte

³⁵ C. Daicoviciu, *Problema continuității*, p. 267.

³⁶ D. Protase, *Problema continuității*, p. 117 și fig. 37 p. 118.

³⁷ V. Vasiliev, *Vestigii daco-romane din secolul al IV-lea e.n., la Suatu*, Acta Musei Napocensis, V, Cluj, 1968, p. 513—516.

³⁸ Cf. mai sus nota 33; Mariana Marcu, *Noi cercetări privind secolul al IV-lea la Hărman*, Cumidava, IV, Brașov, 1971, 1.45—48; Idem, *O nouă așezare prefeudală la Hărman*, Cumidava, VI, 1973, p. 39—43.

³⁹ Ligia Birzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV-V (cimitirul nr. 1 de la Bratei)*, București, 1973. Pe locul cimitirului există după părerea noastră și complexe de locuire reprezentate de bordeie cu sau fără vatră (acestea din urmă considerate cu probabilitate morminte) și cuptoare de copt. Gropile tronconice și cele în formă de sticlă care nu-și găsesc analogii în înmormintările din epoca romană și preromană, aparțin după noi, tot complexelor de locuire. La acestea se mai adaugă și groapa cu depozitul de unelte.

În ceea ce privește necropola propriu zisă constatăm întretărirea a două și chiar a trei morminte ceea ce dovedește existența mai multor etape de înmormintări. Întrucît însă nu este indicat complexul din care provin materialele separarea și datarea acestor etape este deocamdată imposibilă.

⁴⁰ K. Horedt, *Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenbürgens*, București, 1958, p. 73; M. Macrea, *Săpăturile de la Palatca*, Studii, Revistă de istorie și filosofie, I, 2, București, 1949, p. 110—116; Ioana Hica Cîmpeanu, *Das Gräberfeld aus dem 4. Jh.u.z.von Pălatca (Kr. Cluj)*, Dacia, XX, 1970, p. 23—36.

⁴¹ K. Horedt, *Voievodatul de la Bălgrad*, SCIV, 5, 3—4, 1954, p. 490 fig. 1/4.

⁴² A. Dankanits și I. Ferenczi, *Săpăturile arheologice de la Ciumbrud*, Materiale, VI, 1959, p. 612—614.

⁴³ J. Hampel, *Altertümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, 1905, vol. II, p. 15—26 și vol. III, pl. 14—19.

romane, frunze de viță de vie etc. dovedesc clar apartenența sa romană. Medalionul cel mai vechi datează de la sfârșitul secolului al III-lea (cînd în această regiune nu apăruseră încă goții) și aparține împăratului Maximian (286–304), iar cel mai nou datează din anul 367 și aparține împăratului Grațian (367–383). Tezaurul a aparținut după noi unui roman, probabil de la Porolissum (care se mai menține încă pînă spre sfârșitul secolului al IV-lea) care refugiindu-se din calea ostrogoților, s-a văzut nevoit să-l ascundă datorită pericolului ce-l amenința în Dealul Măgura de lîngă Șimleul Silvaniei (jud. Sălaj).

Tot în legătură cu atacul hunilor din 375 punem și prezența unor elemente aparținînd culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov în sudul Olteniei la Sucidava, Potelu, Lișteava, Ostrovol Șimian, Drobeta și Băbeni-Olteț⁴⁴. Unii din ostrogoții refugiați aici au intrat probabil în solda romanilor⁴⁵, iar alții, au înaintat spre vest în Cîmpia Tisei inferioare.

Noi cete de ostrogoți se fac cunoscute pe teritoriul țării noastre și în preajma anului 383. Drumul lor (care este aproximativ același cu al ostrogoților care se refugiau din fața pericolului hunic în anii 375–376) este jalonat de îngroparea tezaurului de la Valea Strîmbă (în apropiere de Pasul Tulgheș), care se datează la sfârșitul domniei lui Grațian (367–383), precum și de ascunderea tezaurilor din care fac parte bare de aur de la Crasna (în apropiere de Pasul Buzăului) și Feldioara (jud. Brașov), care au fost ascunse la sfârșitul secolului al IV-lea⁴⁶ (fig. 3).

A treia cale de pătrundere a Ostrogoților spre vest (ca și mai înainte în anii 375–376) a fost pe valea Moldovei și a Bistriței, prin Pasul Tihuța iar o a patra cale trecea prin sudul Olteniei, după cum dovedesc tezaurile de monete de la Celeiu și Craiova îngropate aproximativ în jurul anului 383⁴⁷.

Evenimentele petrecute către sfârșitul secolului al IV-lea în Transilvania și de-a lungul Dunării în anul 383 și în anii următori ar putea fi eventual corelate cu evenimentele petrecute în Dobrogea (care făcea parte din imperiu) aproximativ în aceiași vreme. Avem în vedere atacul unor cete de „barbari” probabil goți (respectiv ostrogoți) asupra cetății *Halmyris* în iarna anilor 384–385. Numeroși ostrogoți (greuthungi) în treia căroră se aflau și alte populații din stepa nordpontică (în primul rînd alani) au ajuns la gurile Dunării la începutul toamnei anului 386. Aceste populații refugiindu-se din fața hunilor cereau azil în imperiu. Promotus, magister militum în Tracia, le-a refuzat cererea și aceste populații atrase de romani într-o cursă au pierdut lupta⁴⁸.

⁴⁴ Octavian Toropu, *op. cit.*, p. 113–115; Venirea unor elemente noi este marcată și de tezaurile descoperite la Redea și Drănic în care ultimele monede aparțin împăratului Grațian cf. Anexa 22.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 115.

⁴⁶ Székely Zoltán, *A tekerőpataki népvandorlaskori lelet*, Folia Archaeologica, V, Budapest, 1945, p. 95–99; Octavian Iliescu, *Nouvelles informations relatives aux lingots romains d'or trouvés en Transylvanie*, Revue des études sud-est européennes, III, Bucarest, 1–2, 1965, p. 267–281.

⁴⁷ Octavian Toropu, *op. cit.*, Anexa 22.

⁴⁸ I. Barnea, *Din Istoria Dobrogei*, II, p. 405.

Toate aceste evenimente dovedesc că după marea invazie din 375–376 în zona nord-pontică veneau noi cete de populații hunice care continuau să disloce diferite grupuri de ostrogoți și alani care se deplasau spre vest.

Pe teritoriul țării noastre o ramură a acestora din urmă a înaintat spre gurile Dunării, altele au trecut prin Pasul Tulgheș, prin Pasul Tihuța și prin Pasul Buzăului în Transilvania de unde și-au continuat drumul spre Cîmpia Pannonică, iar o altă ramură a înaintat de-a lungul Dunării (fig. 3).

În ciuda tulburărilor provocate de huni în anii 375–376 și apoi în anii 383–386 pe teritoriul țării noastre, acestea nu au avut un caracter catastrofal așa cum s-a crezut⁴⁹. Invazia hunică din 375–376 a avut drept consecință deplasarea vizigoților de pe teritoriul țării noastre fie în imperiu, fie spre Cîmpia Pannonică, iar Ostrogoții ajunși ulterior pe teritoriul țării noastre au plecat și ei în cea mai mare parte spre Cîmpia Pannonică, fapt care a dus la reînvierea elementului autohton.

Ultimele cercetări au demonstrat că în fosta provincie Dacia populația daco-romană ferită de primul șoc al invaziei hunice din anul 375 își va continua viața și activitatea pînă în preajma anului 454⁵⁰.

Această invazie nu a distrus definitiv nici cultura Sintana-Cerneahov de pe teritoriul țării noastre, care va continua să mai dăinuiească încă pînă în anul 400 și în unele zone chiar pînă în preajma anului 420⁵¹.

După această dată nu au mai fost surprinse complexe de tip Sintana-Cerneahov, purtătorii acestei culturi contopindu-se în masa populației locale.

RÉSUMÉ

LE TERRITOIRE DE LA DACIE PENDANT LE RÈGNE DE L'EMPEREUR CONSTANTIN LE GRAND ET SES SUCCESEURS

L'auteur est arrivé à la conclusion qu'après l'abandon de la Dacie en 275, qui a été une mesure stratégique et pas une cession en faveur d'un peuple „barbare”, l'Empire garde un contrôle politique sur le territoire de cette province. Ainsi on peut expliquer le fait que les porteurs de la culture Sintana de Mureș-Tchernéakhov se sont répan- dus, vers les années 320–330, surtout dans les territoires habités auparavant par les Carpes et les Géo-Daces, leur limite à l'Ouest étant la zone du limes transalutain dans la région extracarpatique, et la rivière Olt et puis le Mureș en Transylvanie (fig. 1 et 2). Ils n'ont pas occupé la plupart du territoire de l'ex-Dacie romaine, protégée par l'Empire.

Après la mort de Licinius, Constantin le Grand tourne son attention vers les régions d'au delà du Danube. En 324 il a réussi d'annéxer le Sud du Banat et le Sud de l'Olténie

⁴⁹ Ion Nestor în *Istoria României*, I, p. 704.

⁵⁰ C. Daicoviciu, *Originea poporului român după ultimele cercetări*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 86–87.

⁵¹ Nu ar fi exclus ca mutarea centrului puterii politice a hunilor, din nordul Mării Negre în zona Dunării mijlocii, în preajma anului 420 (cf. Ion Nestor în *Istoria României*, I, p. 700) să fie în corelație cu încetarea culturii Sintana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul țării noastre.

(Petite Valachie). Bien qu'une petite partie de l'ex-Dacie ait été effectivement annexée par l'Empire, les documents archéologiques montrent que Constantin le Grand contrôlait en fait tout le territoire de l'ex-province de la Dacie, ainsi que certaines zones voisines (Munténie=Grande Valachie, Crișana). Par sa position envers les „barbares (Les Goths en premier lieu) après la paix de 332, il dominait, du point de vue politique, tout le territoire de la Dacie préromaine, situation qui ne s'est pas reproduite depuis l'empereur Trajan.

Au IVe siècle, les porteurs de la culture Sintana-Tchernéakhov du Bas-Danube, ainsi que d'autres groupes plus éloignées (surtout les gens du bas peuple) ont subi un processus de romanisation.

La poussée des Huns vers l'Ouest a refoulé des groupes d'Ostrogoths et Alains vers les années 375/376 et 383/386. Un d'entre eux a fait des pillages dans l'Empire (à Halmyris en Dobroudja), tandis que d'autres groupes ont avancé vers la Plaine Pannonienne par plusieurs voies (fig. 3).

Quoique l'invasion des Huns a provoqué la dislocation de plusieurs groupes germaniques et alaniques vers l'Empire ou vers la Plaine Pannonienne, sur le territoire de notre pays, cette invasion n'a pas eu un caractère catastrophique qu'on lui avait attribué. Sur le territoire de la Roumanie on peut poursuivre l'évolution de la culture Sintana de Mureș-Tchernéakhov jusque vers les années 400-420, ainsi que l'évolution de la culture dacoromaine sur le territoire de la Dacie des régions environnantes jusque vers années 454.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1 – La Dacie postromaine pendant les années 271–320 : 1 – Daco-Romains ; 2 – Daces et Daco-Romains ; 3 – Daco-Gètes et Daco-Romains ; 4 – Carpes ; 5 – Sarmants ; 6 – cité romaine ; 7 – villes romaines (qui persistent après l'abandon de la Dacie au IVe siècle) ; 8 – établissements, nécropoles de la population autochtone ; 9 – tombes, éléments vandales ; 10 – complexes archéologiques vandales.

Fig. 2 – La Dacie postromaine pendant les années 320–375/76 : 1 – Daco-Romains ; 2 – l'aire de diffusion de la culture Sintana-Tchernéakhov ; 3 – castrum, cité romaine ; 4 – le lieu probable de la cité Constantiniana Daphne ; 5 – villes romaines de la Dacie qui persistent au IVe siècle ; 6 – établissements, nécropoles dacoromaines plus importantes ; 7 – objets chrétiens ; 8 – établissements, nécropoles plus importantes appartenant à la culture Sintana Tchernéakhov ; 9 – établissements, nécropoles plus importantes dans lesquelles il y a une coexistence des porteurs de la culture Sintana-Tchernéakhov avec des romains ; 10 – le vallum „Brazda lui Novac” du Nord ; 11 – le vallum considéré „le mur d'Athararich” ; 12 – la direction de déplacement des Daces sur le territoire de l'Ex-Dacie ; 13 – le déplacement des Visigoths (et des autres peuplades entraînées par eux comme : taiphales, sarmats) vers la Plaine Pannonienne pendant les années 330–335 ; 14 – tombes vandales dans les nécropole appartenant à la culture Sintana-Tchernéakhov.

Fig. 3 – La Dacie postromaine pendant les années 375–450 (la culture autochtone dacoromaine ; l'étape finale de la culture Sintana de Mureș-Tchernéakhov ; les directions de déplacement des Ostrogoths et des Alains à la fin du IVe siècle) : 1 – Daco-Romains ; 2 – l'aire de diffusion de la culture Sintana-Tchernéakhov pendant les années 375–400/420 ; 3 – castrum, cité romaine ; 4 – cités romaines dans lesquelles sont été trouvés des éléments (fibules avec la tête en demi-disque, céramique) caractéristiques pour la culture Sintana-Tchernéakhov ; 5 – villes romaines de la Dacie qui persistent jusqu'au commencement du Ve siècle ; 6 – établissements daces et dacoromains plus importants ; 7 – établissements, nécropoles appartenant à la phase finale de la culture Sintana-Tchernéakhov ; 8 – nécropoles, tombes appartenant à des Sarmates entraînés par les Huns ; 9 – trésors de monnaies et de parures ; 10 – trésors contenant des lingots en or romains de la fin du IVe siècle ; 11 – tombes, découvertes isolées (fibules à tête en demidisque les variantes I, II et III (d'après K. Horedt), fibules d'autre type, scramaxas et parures en or et en argent) des années 400/420–450, appartenant aux groupes d'Ostrogoths et d'Alains ; 12 – les directions de déplacement des Ostrogoths (et d'autres peuplades entraînées par eux comme : Alains, Visigoths) pendant les années 375–376 et 383–386.